

Jan Spiak

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

FINANSOWANIE DZIAŁALNOŚCI I ROZWOJU PRZEDSIĘBIORSTW ROLNYCH W LATACH 2006-2008

FINANCING OF AGRICULTURAL ENTERPRISES ACTIVITIES AND DEVELOPMENT IN THE YEARS 2006-2008

Słowa kluczowe: gospodarstwa towarowe, analiza finansowa, finansowanie działalności

Key words: commercial farms, financial analysis, financing of activity

Synopsis. Przeprowadzono analizę finansową gospodarstw rolnych mających osobowość prawną, na podstawie wyników standardowych z lat 2006-2008 publikowanych w ramach Polskiego FADN. Wykonano analizę pionową i poziomą bilansu oraz finansowania działalności operacyjnej i inwestycyjnej gospodarstw o typie rolnym: uprawy polowe (U) oraz mieszane (M). Przedstawiono wyniki finansowe gospodarstw oraz ich zdolności do samofinansowania działalności bieżącej.

Wstęp

W wyniku realizacji zasad wspólnej polityki rolnej po akcesji Polski do struktur Unii Europejskiej, zmieniły się także warunki finansowania działalności i rozwoju gospodarstw rolnych w kraju. Gospodarstwa uzyskały szerszy dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania pochodzących z budżetu wspólnotowego, jak też z krajowego.

Realizowane instrumenty finansowe w ramach pomocy przez ARiMR, pozwoliły na transfer finansów w łącznej kwocie 42 100,5 mln zł (udział środków krajowych wyniósł 36 %) w latach 2006-2008. Wypłacana corocznie kwota środków pomocowych zmniejszyła się z 16 696,4 do 12 057,9 mln zł [Realizacja pomocy... 2008].

Wielu autorów wskazuje na dużą rolę dopłat w kształtowaniu dochodów oraz finansowaniu inwestycji w gospodarstwach rolnych, służących unowocześnianiu technologii i rozwijaniu produkcji rolnej [Grontkowska 2009, Mikołajczyk 2009, Spiak 2004]. Według Kusza [2009] szczególnie w latach 2006-2007 obserwuje się wysokie tempo inwestycji w gospodarstwach. Związane jest to z aktywnością inwestycyjną rolników, którzy dostrzegają symptomy koniunktury na rynku oraz możliwości wsparcia finansowego w realizacji inwestycji. Jak podaje Mądra [2009] w największych obszarowo gospodarstwach rolnych nakłady inwestycyjne dotyczyły zakupu ziemi oraz nowoczesnych maszyn i urządzeń z zewnętrznych źródeł finansowania – długoterminowych kredytów preferencyjnych umożliwiającym wdrożenie niezbędnych inwestycji.

Środki pomocowe kierowane do gospodarstw rolnych coraz szerzej wykorzystywane są przez producentów rolnych do szybszego modernizowania posiadanego majątku i wdrażania nowoczesnych technologii celem dostosowania gospodarstw towarowych do wzrastającej konkurencji na rynku.

Metodyka badań

Przeprowadzona analiza finansowa gospodarstw rolnych mających osobowość prawną miała na celu wykazanie jakie były źródła finansowania działalności operacyjnej i rozwojowej gospodarstw towarowych i jak były one wykorzystywane przez kierownictwa gospodarstw w latach 2006-2008.

W analizie uwzględniono grupę gospodarstw towarowych – bardzo dużych o wielkości ekonomicznej powyżej 100 ESU oraz powierzchni użytków rolnych powyżej 50 ha, wyodrębnioną w badaniach prowadzonych przez Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej-PIB w Warszawie. Gospodarstwa największe były analizowane z podziałem na grupy, które były najliczniej reprezentowane według typu rolniczego: uprawy polowe – U (50-75) i mieszane – M (31-59) stanowiących około 3/4 objętych analizą gospodarstw. W latach 2006-2008 liczebność grupy zwiększyła się z 114 do 172 obiektów, w tym z 96 do 154 gospodarstw bardzo dużych ekonomicznie.

W badaniach wykorzystano metodę analizy finansowej działalności gospodarstw porównując w latach 2006-2008 sytuację majątkową i finansową oraz płynność finansową gospodarstw najsilniejszych ekonomicznie. Materiał liczbowy z lat 2006-2008 został opracowany na podstawie wyników standardowych gospodarstw rolnych posiadających osobowość prawną, publikowany w ramach Polskiego FADN.

W polskim rolnictwie udział producentów rolnych mających osobowość prawną był niewielki i wynosił 1% w ogólnej liczbie producentów rolnych, natomiast grupa gospodarstw towarowych o powierzchni powyżej 50 ha UR użytkowała około 3/4 gruntów w 2008 roku.

Wyniki

Wykorzystanie środków pomocowych przez rolnictwo krajowe z budżetu Wspólnoty w ramach trzech programów, w analizowanych latach 2006-2008 przedstawiono na rysunku 1. Najkorzystniejszy pod względem wysokości wykorzystanych środków pomocowych był 2007 rok, w którym uzyskano 2,5 mld euro, przy równocześnie najniższej kwocie dopłat bezpośrednich 0,5 mld euro. Środki wykorzystywanej pomocy skierowanej do rolnictwa krajowego zwiększały się w latach 2006-2007, natomiast w ostatnim roku badań odnotowano ich zmniejszenie do kwoty 2,0 mld euro, przy jednocześnie najwyższych uzyskanych dopłatach bezpośrednich 1,0 mld euro.

Przedstawiona w tabeli 1 analiza bilansów badanych gospodarstw towarowych o typie rolnym: uprawy polowe oraz mieszane w latach 2006-2008 umożliwiła ocenę wielkości zmian w poszczególnych grupach aktywów i pasywów oraz ich struktury. Pozwoliła na ocenę stanu majątkowego oraz źródeł ich finansowania w gospodarstwach towarowych w okresie trzyletnim.

Tabela 1. Analiza bilansów gospodarstw rolnych według typu rolniczego w latach 2006-2008

Wyszczególnienie	Typ rolniczy	2006		2007		2007-2006	2008			2008-2007	2008-2007
		tys. zł	%	tys. zł	%	tys. zł	tys. zł	%	tys. zł	%	
A. Ogółem aktywa	U	6 772	100,00	7 383	100,00	611	10 597	100,00	3 214	156,48	
	M	8 073	100,00	8 109	100,00	36	12 872	100,00	4 763	159,45	
1. Razem Aktywa trwałe	U	3 899	57,58	4 166	56,43	267	6 539	61,71	2 373	167,71	
	M	5 392	66,79	5 350	65,98	-42	9 004	69,95	3 654	166,99	
1.1 Ziemia, uprawy trwałe i kwoty produkcyjne	U	1 478	21,83	1 683	22,80	205	3 540	33,41	1 857	239,51	
	M	1 596	19,77	1 546	19,07	-50	1 513	11,75	-33	94,80	
1.2 Budynki	U	681	10,06	616	8,34	-65	979	9,24	363	143,76	
	M	1 426	17,66	1 436	17,71	10	3 258	25,31	1 822	228,47	
1.3. Maszyny i urządzenia	U	1 649	24,35	1 740	23,57	91	1 931	18,22	191	117,10	
	M	1 806	22,37	1 865	23,00	59	3 421	26,58	1 556	189,42	
1.4 Zwierzęta reprodukcyjne	U	91	1,34	126	1,71	35	100	0,94	-26	109,89	
	M	564	6,99	504	6,21	-60	811	6,30	307	143,79	
2. Razem aktywa bieżące	U	2 873	42,42	3 217	43,57	344	4 057	38,29	840	141,21	
	M	2 681	33,21	2 759	34,02	78	3 867	30,05	1 108	144,24	
B. Ogółem pasywa	U	6 772	100,00	7 383	100,00	611	10 597	100,00	3 214	156,48	
	M	8 073	100,00	8 109	100,00	36	12 872	100,00	4 763	159,45	
1. Zobowiązania ogółem	U	2 243	33,12	2 322	31,45	79	3 672	34,65	1 350	163,71	
	M	2 138	26,48	2 159	26,62	21	2 369	18,40	210	110,80	
1.1 Kredyty długoterminowe	U	1 128	16,66	1 159	15,70	31	1 849	17,45	690	163,92	
	M	1 322	16,37	1 262	15,56	-60	1 158	9,00	-104	87,59	
1.2 Kredyty krótkoterminowe	U	1 115	16,46	1 163	15,75	48	1 823	17,20	660	163,50	
	M	816	10,11	897	11,06	81	1 211	9,40	314	148,41	
2. Kapitał własny	U	4 529	66,88	5 061	68,55	532	6 925	65,35	1 864	152,90	
	M	5 935	73,52	5 950	73,38	15	10 503	81,60	4 553	176,97	

Objasnienia: U – uprawy polowe, M – mieszane

Źródło: opracowanie na podstawie Wyniki standardowe z lat 2006-2008.

Analiza aktywów gospodarstw o typie – uprawy polowe (U) wykazała, że w badanym – okresie zwiększyła się wartość aktywów ogółem o 56,5% z tego aktywów trwałych o 67,7% oraz aktywów bieżących o 41,2%. W aktywach trwałych główne grupy środków, które zwiększyły swoją wartość – obejmowały ziemię, uprawy trwałe i kwoty produkcyjne (wskaźnik dynamiki 239,5%) oraz budynki (wskaźnik dynamiki 143,8%). W strukturze aktywów największy udział miała ziemia – 33,4% oraz maszyny i urządzenia – 18,2%. Uzyskane wyniki wskazują, że główne działania inwestycyjne w tym okresie skierowane były na nabycie gruntów, celem zabezpieczenia pożądanej wielkości powierzchni użytków rolnych gospodarstwa towarowego. Ogółem wartość aktywów na gospodarstwo (U) wynosiła 10 597 tys. zł, w tym majątku trwałego 6539 tys. zł w 2008 roku.

Przeprowadzona analiza aktywów gospodarstw o typie rolniczym – mieszanym (M) w badanych latach wykazała, że nastąpił przyrost aktywów o 59,4%, z tego aktywów trwałych o 67,0% oraz aktywów bieżących o 44,2%. Najwyższy przyrost wartości środków trwałych wystąpił w grupie budynki (wskaźnik dynamiki 228,5%) oraz maszyny i urządzenia (wskaźnik dynamiki 189,4%). W gospodarstwach o tym typie rolnym – M duże nakłady inwestycyjne ponoszone były w 2008 roku na wdrożenie nowoczesnych technologii. Ogółem wartość aktywów na gospodarstwo (M) zwiększyła się w badanych latach do 12 872 zł, w tym majątku trwałego do 9004 tys. zł.

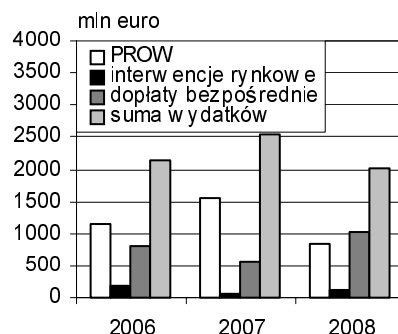
Porównanie wartości majątku w obu typach gospodarstw rolnych w 2008 roku, wykazuje, że w gospodarstwie o typie mieszanym był on wyższy w majątku trwałym o 2,5 mln zł, co jest związane z wyższą kapitałochłonnością produkcji w dziale zwierzęcym oraz mniejszy w majątku obrotowym o 180 tys. zł w porównaniu do gospodarstwa o kierunku roślinnym.

Analiza kapitału gospodarstw o typie rolnym (U) w analogicznym okresie wykazała, że kapitał własny zwiększył się o 52,9% do wartości 6925 tys. zł oraz zobowiązań ogółem o 63,9% do wartości 3672 tys. zł. W gospodarstwach o typie rolnym (M) kapitał własny powiększył się o 77,0% do wartości 10 503 tys. zł oraz zobowiązania ogółem o 11% do wielkości 2369 tys. zł. Udział kapitału własnego w pasywach gospodarstw o typie – mieszane zwiększył się z 73,5 do 81,6%, natomiast w gospodarstwach – uprawy polowe zmniejszył się z 66,9 do 65,3%. Wskazuje to na większe wykorzystywanie zewnętrznych źródeł finansowania przez gospodarstwa (U), natomiast gospodarstwa (M), przy stopniowym zmniejszaniu kredytów długoterminowych zwiększyły wartość posiadanych kredytów krótkoterminowych o 48%.

Kapitał własny obu typów gospodarstw finansuje w całości środki trwałe i część środków obrotowych, a więc jest to rodzaj bezpiecznej strategii finansowania środków majątkowych. W gospodarstwach o typie – uprawy polowe zobowiązaniami sfinansowano 90% środków obrotowych, natomiast w gospodarstwach o typie – mieszane 61%. Finansowanie majątku w gospodarstwach (M) było oparte głównie na kapitale własnym, dzięki uzyskiwanym wpływom ze sprzedaży wielu asortymentów produktów. Przyjęty w tej grupie sposób finansowania majątku jest mniej ryzykowny i kosztowny, jak w przypadku korzystania z kredytów bankowych.

Porównanie wartości zrealizowanych inwestycji brutto w latach 2006-2008 wykazało ich zwiększenie w obu typach gospodarstw (tab. 2). Wskaźnik dynamiki wzrostu w grupie (U) wyniósł 396,7%, natomiast w grupie (M) – 179,7%. Jednak po uwzględnieniu amortyzacji wartość inwestycji netto wyraźnie zmniejszyła się przybierając wielkość ujemną w latach 2006-2007 w gospodarstwach o typie – uprawy polowe. Wysoki wzrost wartości inwestycji odnotowany został w obu typach gospodarstw w 2008 roku. Bardzo wysokie stopy inwestycji w gospodarstwach mających osobowość prawną wskazują na wykorzystywanie głównie zewnętrznych źródeł finansowania inwestycji, przy niskim dochodzie na gospodarstwo.

Zestawienie produkcji, sald dopłat i podatków oraz kosztów uwzględnionych przy wyliczeniu dochodu z analizowanych gospodarstw w latach 2006-2008 zawarto w tabeli 3 tabela 3. Wartość produkcji w obu typach gospodarstw zwiększyła się odpowiednio dla grupy gospodarstw (U) o 34,4% oraz grupy (M) o 43,1%. Poziom produkcji w 2008 roku na gospodarstwo o typie mieszane



Rysunek 1. Wydatki na polskie rolnictwo z budżetu Wspólnoty w latach 2006-2008

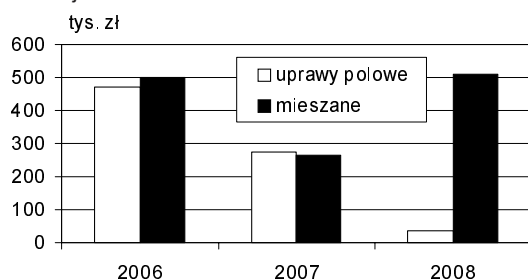
Źródło: Realizacja pomocy... 2008.

Tabela 2. Wartość inwestycji w gospodarstwach rolnych według typu rolniczego w latach 2006-2008

Wyszczególnienie	Typ rolniczy	Lata					
		2006	2007	2007-2006	2008	2008-2007	2008-2006
		tys. zł	tys. zł		tys. zł		%
Inwestycje brutto	U	304	276	-28	1 206	930	396,71
	M	557	425	-132	1 001	576	179,71
Amortyzacja	U	348	325	-23	349	24	100,29
	M	488	327	-161	494	167	101,23
Inwestycje netto	U	-44	-48	-4	857	905	2147,73
	M	69	98	29	507	409	734,78
Stopa inwestycji w %	U	1600	349	-1251	1297	948	-303,00
	M	1797	237	-1560	437	200	-1360,00

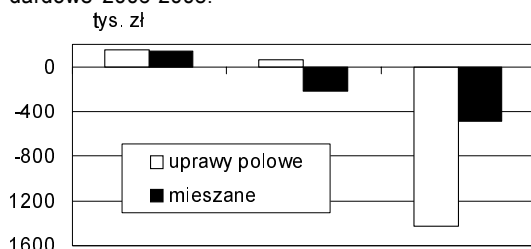
Objaśnienia: U – uprawy polowe, M – mieszane

Źródło: jak w tab. 1.



Rysunek 2. Przepływ pieniężny – I w gospodarstwach towarowych o typie: uprawy polowe (U) i mieszane (M) w latach 2006-2008

Źródło: opracowanie własne na podstawie Wyniki standardowe 2006-2008.



Rysunek 3. Przepływ pieniężny – II w gospodarstwach towarowych o typie: uprawy polowe (U) i mieszane (M) w latach 2006-2008

Źródło: jak na rys. 2.

nosiła ok. 500 tys. zł, z wyjątkiem 2007 roku w którym wystąpił spadek przepływu do 263 tys. zł.

Przepływ pieniężny – II (SE530), który obrazuje zdolność gospodarstwa do samofinansowania swojej działalności i tworzenia oszczędności, jest w stosunku do wskaźnika – I powiększony o działalność inwestycyjną oraz zmiany stanu zobowiązań (rys. 3). W latach 2006-2008 dla badanych grup gospodarstw wskaźnik II wyraźnie się zmniejszył w grupie (U) do wartości (-1423 tys. zł), natomiast w grupie (M) do (-490 tys. zł). Tak duże pogorszenie wskaźnika przepływu pieniężnego w gospodarstwach obu grup wynikało z ujemnego przepływu środków finansowych z działalności inwestycyjnej, która finansowana była kredytem długoterminowym oraz odroczeniem dopłat do czasu rozliczenia inwestycji. Wartość inwestycji brutto zwiększyła się w analizowanym okresie 3-krotnie w grupie gospodarstw o typie – uprawy polowe oraz 2-krotnie w grupie gospodarstw o typie – mieszane.

wynosił 5990 tys. zł i był wyższy niż w typie – uprawy polowe o 2127 tys. zł, tj. o 55,1% jak o typie – uprawy polowe. Wypracowana wartość dodana netto w grupie gospodarstw (M) była o 54,7% większa i miała o 47,4% wyższy wskaźnik dynamiki jak w grupie (U), dzięki wyższemu saldu bieżących dopłat i podatków. Dochód na gospodarstwo o typie – mieszane zwiększył się w badanym okresie sześciokrotnie i wynosił 229 tys. zł, natomiast na gospodarstwo o typie – uprawy polowe dochód zmniejszył się o 115,8%, osiągając w 2008 roku stratę w wysokości – 22 tys. zł. Na wysokość dochodu gospodarstw obu typów miały duży wpływ wykazywane ujemne wielkości sald dopłat i podatków związanych z inwestycjami.

Na rysunku 2 przedstawiono przepływ pieniężny – I (SE526) w latach 2006-2008 dla badanych grup gospodarstw. Analiza przepływu pieniężnego I wskazuje na pogorszenie zdolności gospodarstw typu – uprawy polowe do samofinansowania swojej działalności i tworzenia oszczędności w ramach działalności operacyjnej. Wartość przepływu pieniężnego I dla gospodarstw (U) zmniejszyła się z kwoty 472 do 37 tys. zł, natomiast w gospodarstwach (M) wynosiła ok. 500 tys. zł.

Tabela 3. Dochód na gospodarstwo rolne według typu rolniczego w latach 2006-2008

Wyszczególnienie	Typ rolniczy	Lata					2008/2006
		2006	2007	2007-2006	2008	2008-2007	
		tys. zł	tys. zł	tys. zł	tys. zł	tys. zł	%
Wartość produkcji ogółem	U	2 874	3 558	684	3 863	305	134,41
	M	4 186	3 690	-496	5 990	2 300	143,10
Zużycie pośrednie	U	2 427	2 769	342	3 029	260	124,80
	M	3 103	2 632	-471	4 238	1 606	136,58
Saldo bieżących dopłat i podatków	U	575	389	-186	640	251	111,30
	M	516	391	-125	828	437	160,47
Wartość dodana brutto	U	1 022	1 178	156	1 295	117	126,71
	M	1 600	1 449	-151	2 580	1 131	161,25
Amortyzacja	U	348	325	-23	349	24	100,29
	M	488	327	-161	494	167	101,23
Wartość dodana netto	U	674	853	179	946	93	140,36
	M	1 111	1 122	11	2 086	964	187,76
Koszty czynników zewnętrznych	U	641	753	112	946	193	147,58
	M	1 019	874	-145	1 741	867	170,85
Saldo dopłat i podatków związanych z inwestycjami	U	-14	-21	-7	-22	-1	157,14
	M	-61	-68	-7	-116	-48	190,16
Dochód z gospodarstwa	U	19	79	60	-22	-101	-215,79
	M	31	180	149	229	49	738,71

Objaśnienia: U – uprawy polowe, M – mieszane
Źródło: jak w tab. 1.

Podsumowanie

Analiza finansowa producentów rolnych mających osobowość prawną objętych badaniami przez IERiGŻ-PIB w ramach polskiego FADN wykazała, że w latach 2006-2008 dochód na gospodarstwo o typie rolnym – uprawy polowe (U) zmniejszył się z 19 do -22 tys. zł oraz zwiększył na gospodarstwo o typie – mieszane (M) z 31 do 229 tys. zł.

Porównując zdolności gospodarstw towarowych do samofinansowania działalności operacyjnej i tworzenia rezerw, stwierdzono pogorszenie wskaźnika przepływu pieniężnego I w grupie gospodarstw o typie rolnym – uprawy polowe oraz niską jego wartość, w stosunku do poziomu wskaźnika w grupie o typie rolnym – mieszane. Potwierdzeniem tej oceny jest również pogarszający się wskaźnik przepływu pieniężnego II, który zmniejszył się w grupie gospodarstw (U) do -1423 tys. zł oraz w grupie (M) do -915 tys. zł w 2008 roku. Wpływ na obniżenie wskaźników w obu typach gospodarstw miały wysokie nakłady inwestycyjne finansowane z kredytów długoterminowych.

W badanym okresie kapitał własny, w gospodarstwach rolnych o typie – uprawy polowe zwiększył się o 53% do wartości 6,9 mln zł i miał 65% udziału w pasywach, natomiast w gospodarstwach o typie – mieszane, kapitał własny powiększył się o 77% do kwoty 10,5 mln zł, a jego udział w pasywach wynosił 82% w 2008 roku.

Przeprowadzona analiza finansowa o charakterze ogólnym pozwoliła na uchwycenie pewnych prawidłowości zachodzących w zarządzaniu finansami w badanych latach oraz występujących różnice w finansowaniu działalności gospodarstw towarowych o typie rolnym uprawy polowe oraz mieszane.

Literatura

- Grontowska A. 2009: Znaczenie dopłat w gospodarstwach o dużej i bardzo dużej sile ekonomicznej w krajach Unii Europejskiej w latach 2004 – 2006. *Rocz. Nauk. SERiA*, t. XI, z. 1, s. 123-129.
- Kusz D. 2009: Nakłady inwestycyjne w rolnictwie polskim w latach 1990-2007. *Rocz. Nauk. SERiA*, t. XI, z. 2, s. 131-136.
- Mądra M. 2009: Źródła finansowania w indywidualnych gospodarstwach rolnych. *Rocz. Nauk. SERiA*, t. XI, z. 1, s. 273-278.

- Mikołajczyk J.** 2009: Nakłady inwestycyjne w gospodarstwach rolnych uczestniczących w Polskim FADN według wielkości ekonomicznej w ujęciu regionalnym. *Rocz. Nauk. SERiA*, t. XI, z. 1, s. 291-298.
- Spiak J.** 2004: Sytuacja dochodowa różnych typów produkcyjnych gospodarstw rolnych po uwzględnieniu dopłat bezpośrednich. *Prace Naukowe AE im. Oskara Langego we Wrocławiu. Agrobiznes*, nr 1015, t. 2, s. 262-267.
- Realizacja pomocy unijnej i krajowej w ARiMR. 2008: Warszawa, s. 5-10.

Summary

On the basis of results from the years 2006-2008 published in Polish FADN a financial analysis of agricultural farms with legal personality has been made. Obtained results have shown that agricultural farms of arable farming type (U) have worsened their financial result, reporting a loss in 2008, and those of mixed farming type (M) improved their income from the enterprise in examined years. I and II flow index analysis confirmed decreasing self-financing ability of operational and investment activities in both types of farms. Main source for financing activities was equity capital, which had 82% of shares in mixed farming type farms (M) and 65% of shares in liabilities in arable farming type farms.

Adres do korespondencji:

dr Jan Spiak
Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu
Katedra Ekonomii i Zarządzania
pl. Grunwaldzki 24A
50-363 Wrocław
tel. (71) 320 17 78
e-mail: jan.spiak@up.wroc.pl